

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА
ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ГУЛИСТОН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ



ИННОВАЦИОН ИҚТИСОДИЁТГА ЎТИШ
ШАРОИТИДА МИЛЛИЙ ИҚТИСОДИЁТНИНГ
ТАРКИБИЙ ТУЗИЛМАСИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ УСТУВОР
ЎЎНАЛИШЛАРИ

Республика илмий-амалий аниқлаштириш материаллари

ТЎПЛАМИ

Гулистон - 2018

сотишдан олиннадиган валюта тушумини конвертациялашгача бўлган барча ишлар мажмуини такомиллаштириш зарур.

КИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ МАХСУЛОТЛАРИНИ ЕТИШТИРИШДА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ЖАЛБ ЭТИШ

Облокулов А.О. ўқитувчи
Эргашев Г. магистрант. ТошДАУ

Кишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштиришда инновациявий жараённи самарали бошқаришни таъкил этишнинг шкити йўналиши мавжуд:

- инновациявий лойиҳа барча босқичларини ягона узлуксиз жараёнга бирлаштириш, бошқарувнинг барча боғоналари тузилмасини ўзгартириш ва улар ўртасидаги алоқаларни вертикал ва горизонтал мувофиқлаштириш. Бундай марказга интилган тенденциялар, йирик миқёсдаги вазифани бажариш учун корхона ресурсларини жамлаш лозим бўлганда пайдо бўлади:

- инновациявий жараёнлар бошқарувини бошқаришнинг мустикал объектга ажратиш, яъни инновациявий тузилмаларни анъанавий функцияларни бажарувчи бўлинмалардан ажратиш.

Амалиётда, биронтасига устулик берилган ҳолда, ҳар иккала ёндашув ҳам қўлланилади. Бунда йирик изғор чет эл компаниялари, бозордаги ўзгаришларига жавобан, мавжуд ресурсларни қайта гуруҳлаш мақсадида ўз илмий-ишлаб чиқариш мажмуасини қайта таъкил этишнинг амалга оширадигар. Инновациявий жараённи амалга ошириш учун корхона таъкилний тузилмасини оптималлаштириш, юкори раҳбариятнинг муҳим вазифаларидан бири ҳисобланади.

Корхона доирасида, ўз самарадорлигини себотлаган, инновациявий жараённи бошқаришнинг бир қатор таъкилний шакллари мумкин бўлади:

- техник себатни ишлаб чиқиш бўйича кенгашлар, кўмиталар, ишчи гуруҳлар. Улар инновациявий жараённинг стратегик йўналишлари бўйича корхона раҳбарияти учун таклифларни тайёрлайди:

- инновациявий фаолиятни мувофиқлаштирувчи, техник ривожланиш мақсади ва йўналишларини ўзаро келиштирадиган, янги маҳсулотни ишлаб чиқиш ва жорий этиш жараёнини назорат қиладиган, янги маҳсулотлар ривожланишининг бўлинмалари ва марказий хизматлари;

- янги маҳсулот ғоясидан оммавий ишлаб чиқаришгача бўлган илмий тадқиқотлар ва ишланмаларни амалга оширадиган лойиҳа мақсадли гуруҳлари. Улар мустикал бўлинма сифатида таъкил этилади ва юкори раҳбариятга бўйсунади. Одатда, бундай гуруҳлар ишчи вақтинчалик характерга эга, аммо доимий фаолият юритувчи гуруҳлар ҳам мавжуд. Инновациялар муваффақиятли жорий этилганда, бундай гуруҳлар янги шўьба корхонасига асос бўлади. Чет эл таърибаешнинг кўрсатишича айнан лойиҳа мақсадли гуруҳлари инновациявий жараённи таъкил этишнинг асосий шакли бўлиб хизмат қилади:

- илмий-тадқиқот ва таъриба-конструкторлик ишларини бажарувчи бўлинмалар - янги маҳсулот яратувчи анъанавий бўлинмалар. Сўнгги вақтда, янги истиқболли ғояларни ишлаб чиқиш ва уларни ўзлаштириш босқичигача олиб келиш ҳисобига уларнинг роли анча ошди:

- ривожланиш марказлари, уларнинг асосий вазифаси сотувлар ҳажмини ошириш йўли билан бозорни эгаллаш. Бундай бўлинмалар хўжалик фаолияти мустикал амалга оширилади. Уларнинг ҳодимларини моддий рағбатлантириш эса, бозордаги муваффақиятларга боғлиқ:

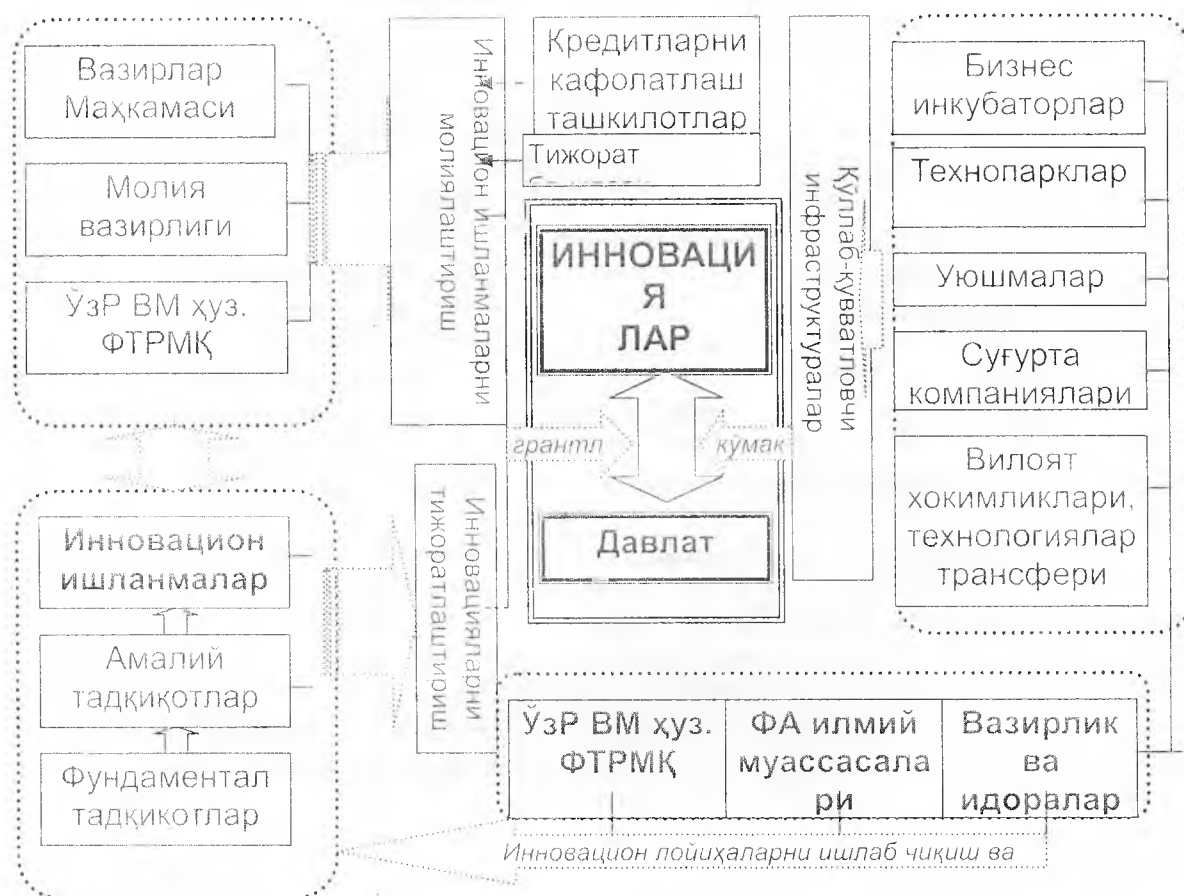
- йирик корпорацияларнинг шўьба корхоналари ёки мустикал корхоналар сифатида фаолият юритувчи венчур тузилмалар. Улар юкори тижорат таваккалчилиги билан боғлиқ бўлган илмий-техник ғояларни ишлаб чиқади ва жорий этади:

- инновациялар жорий этишни рағбатлантириш учун даромаддан таъкил топган,

жамғармалар ролини ўйнайди, яъни уларнинг маблағлари корхона манфаатдор бўлган венчур компанияларига инвестиция қилинади.

➤ ўз таркибига функционал бўлинмаларнинг бошқарувчилари, тадқиқотчилари ва ходимларини олган, тахлилӣ гуруҳлар. Улар технологиялар ривожланишининг прогнози, тадқиқотлар мавзуларининг тахлили, истиқболли гоёлар ва бошқа ишлар билан шуғулланади.

Инновацион лойиҳаларни ишлаб чиқиш ва қўллаб-қувватлаш тизими 1-чизмада келтирилган.



1-чизма. Инновацион лойиҳаларни ишлаб чиқиш ва қўллаб-қувватлаш тизими

ИШЛАБ ЧИҚАРИШДА ИННОВАЦИЯВИЙ ЛОЙИҲАЛАРНИ РЕЖАЛАШТИРИШ

Ортиқов Ш.М. - ТерДУ ўқитувчиси

Корхонада рўй бераётган инновациявий жараёнларнинг самардорлиги, инновациявий стратегияни шакллантиришда қўлланиладиган усул ва услубларга, инновациявий маҳсулот категориясига, ишлаб чиқарилаётган инновациялар турларига, илмий-тадқиқот ишлари натижаларининг ишлаб чиқаришда қўлланилишига боғлиқ бўлади.

Лойиҳаларни бошқаришнинг муҳим таркибий қисмлари сифатида молиявий стратегияни ишлаб чиқиш, молиялаштириш манбалари ёки инвесторларни излаш, молиявий маблағларни бошқаришнинг таъкидлаб ўттиш жонз.

Маълумки Президент Ш.Мирзиёев 2018 йилин Фаол тадбиркорлик, Инновацион гоёлар ва технологияларни қўллаб- қувватлаш йили, деб ном беришни таклиф этаркан, “Фаол тадбиркорлик бизнес фаолиятини инновацион, яъни замонавий ёндошувлар, илгор технология ва бошқарув усуллари асосида ташкил этадиган иктисодий йўналишдир” деб

таъкидлади¹⁰⁹.

Иновацияларни молиялаштиришнинг асосий вазифалари сифатида қуйидагиларни келтириб ўтиш мумкин:

- техник иновацияларни тез ва самарали жорий этиш зарур бўлган шароитларни яратиш;
- илмий-техник салоҳиятни сақлаш ва ривожлантириш;
- илм ва техниканинг кадр салоҳиятини сақлаб қолиш учун зарурий моддий шароитларни яратиш, кадрларни четга чиқиб кетишини олдини олиш;
- иновациялар сонини самарадорлигини ошириш, бунинг ҳисобига инсонлар турмуш тарзини яхшилаш.

Ҳозирги кунда иновациявий фаолиятга инвестициялаш учун фойдаланиладиган асосий молиялаштириш манбалари қуйидагилар:

1. Шахсий маблағлар ҳисобига ташкил топган молиявий ресурслар;
2. Бюджет ажратмалари;
3. Қайта тақенмот бўйича келиб тушувчи молиявий маблағлар;
4. Кредит ташкилотлари ёки ташки инвесторлар маблағлари;

Иновациявий лойиҳаларга, шахсий ва бюджет маблағларидан ташқари, инвестиция киритишнинг қуйидаги манбалари кенг тарқалган:

- пажорат инвестициявий банклари;
- инвестициявий ва венчур жамғармалари;
- иновациявий жамғармалар;
- илмий грантлар ва технологияларни қўллаб-қувватлаш бўйича халқаро дастурлар;
- халқаро хайрия жамғармалари.

Аммо, иновациявий лойиҳани молиялаштириш манбаси қандай бўлмасин, у билан ишлаш лойиҳа бизнес-режасини таҳлил этишдан бошланади.

Умумий тарзда ривожда, бизнес-режа – бу янги бизнесни яратиш ёки мавжуд бизнесни ривожлантириш режасидир. Бизнес-режада хўжалик фаолиятининг предмети, асосий мақсадлари, стратегияси ва йўналиши ифодаланган; нарх сиёсати, бозор сизими ва тузилмаси, етказиб бериш, таниш, товарларни қайта ишлаш ва сўғурталаш шароитларини аниқланган; корхона даромади ва харажатларига таъсир этувчи омиллар ўрганилган бўлиши керак.

Бозор иқтисодиёти шароитида ишлаб чиқаришни режали бошқариш – бизнес ва стратегик режасини тузиш – иқтисодий сиёсатларни амалга оширишнинг муҳим шартидир. Бу таърифга ишлаб чиқариш ривожланишининг узок муддатга мўлжалланган йўналишлари, суръатлари ва инебатларини белгилашни ифодалайди.

Режалаштириш ёки режани ишлаб чиқишга киришишдан олдин иқтисодий таҳлил ўтказиш муҳим бўлиб, унинг асосий вазифалари қуйидагилар ҳисобланади:

- ♦ режани бажариш, ишлаб чиқариш динамикаси ва маҳсулотни сотиш даражаси;
- ♦ ушбу кўрсаткичлар ўзгаришига омилларнинг таъсирини аниқлаш;
- ♦ маҳсулот чиқариш ва сотишнинг кўнайириш учун текши ишлаб чиқариш захираларини аниқлаш;
- ♦ аниқланган захиралардан фойдаланиш бўйича чора-тадбирлар ишлаб чиқиш.

Режалаштириш ва захиралар ёки фойдаланилмаган имкониятларни аниқлаш билан олдда корхонанинг иқтисодий хизматлари шугулланганидан бўлса, ишлаб чиқариш захираларидан фойдаланишга техник, технологик ва бошқа бўлим ва хизматлар жалб қилиниши мумкин. Бошқача қилиб айтганда корхонанинг самарали фаолият кўрсатиши ва унинг иқтисодий барқарорлигини таъминлаш бутун корхона жамоасининг вазифасидир.

Мавзунини ўрганиш натижасида қуйидагиларни таъкид этиш мумкин.

Биринчидан, иновацион лойиҳаларни молиялаштиришнинг нобюджет манбаларини

¹⁰⁹Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси 22 декабрь 2017 йили.

Ўрганиш ва топиш;

Иккинчидан, йирик саноат корхоналари қошида инновацион лойиҳаларни ишлаб чиқиш ва режалаштириш дивестигуларни ташкил этиш;

Учинчидан, асосий фондлардан фойдаланишда ташкил топаётган амортизация фондларидан фойдаланишнинг минимал ва максимал муддатларини аниқ белгилаб олиш;

Тўртинчидан, инновацион инвестициялаштиришнинг ташкилий-ҳуқуқий ва иқтисодий механизмларини такомиллаштириш лозим.

МИЛЛИЙ ИҚТИСОДИЁТ БАРҚАРОРЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА ХОРИЖИЙ ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ

С.Ю.Пулатова, ТерДУ ўқитувчиси

Бугунги кунда мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотлар миллий иқтисодиётимиз барқарорлигини таъминлашга қаратилмоқда. Мамлакатимиз иқтисодиётини юксалтириш, замонавий техника ва технологиялар билан жиҳозланган янги корхоналарни барпо этиш ва реконструкция қилиш учун хорижий инвестицияларни жалб қилиш муҳим аҳамиятга эга. Бу авваломбор аҳоли бандлиги, унинг иш хақи ва даромадларини ошириш каби энг муҳим иқтисодий муаммоларни ҳал қилиш имкониятини беради. Шу билан ҳам, мамлакатимизга хорижий инвестициялар жалб этаётган корхоналарни иқтисодий рабатлангириш ва улар учун зарур шaroитларни яратиб бериш ўта муҳим масалалардан бири ҳисобланади.

Кейинги йилларда Ўзбекистон иқтисодиётига киритилаётган хорижий инвестициялар ҳажмининг изчил ва барқарор ўсиб бораётгани эътиборга сазовордир. Буни биз қуйидаги жадвал орқали кўришимиз мумкин:

Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётига жалб этилган хорижий инвестицияларнинг динамикаси

Кўрсаткичлар	Йиллар							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Асосий капиталга йўналтирилган инвестицияларнинг умумий ҳажми (млрд. доллар)	9.7	10.8	11.7	13.0	14.6	15.8	17.3	
Жами инвестициялар таркибда хорижий инвестициялар улуши, фойз ҳисобида	28.8	23.5	22.0	23.07	21.2	21.5	23.6	

Жадвал маълумотларидан шунини кўришимиз мумкинки, асосий капиталга йўналтирилган инвестициялар 2010 йилда 9,7 млрд. АҚШ долларини ташкил этган бўлса, 2016 йилда 17,3 млрд. АҚШ долларини ташкил этди яъни асосий капиталга йўналтирилган инвестициялар 2010 йилда 28,8 фойзни хорижий инвестициялар ташкил қилган бўлиб, 2016 йилда жами инвестицияларнинг 23,6 фойзини ташкил этган. Бундан кўриниб турибдики, юртбошимиз томонидан олиб борилаётган пухта ўйланган оқилона иқтисодий сиёсат ва хорижий инвесторларни жалб қилиш учун яратилган қулай инвестиция муҳити ҳисобланади.

Мамлакатимиз иқтисодиётига хорижий инвестицияларнинг жалб этилиши унинг иқтисодий имкониятларининг кенгайишини тезлаштириб, барча соҳаларда ички имконият ва резервларини янги соғиш, янги техника ва технологияни, экспортбop товарларни ўзлаштириш уларни ишлаб чиқаришнинг йўлга қўйиш орқали давлатимиз иқтисодий қудратини таъминлашда муҳим аҳамият касб этади.